Balla D. Károly

Négy kísérlet a megújulásra

- Kárpátaljai elsőkötetesek -

Kárpátalja magyar irodalma a problematikusabb, ellentmondásosabb szellemi zónák közé tartozik.1 Kétséget támaszt létének már puszta elfogadása is, hisz hosszasan lehetne arról polemizálni, van-e egyáltalán *kárpátaljai* magyar irodalom, és a felvetülő alapkérdésnek azonnal két oldala is adódik; egyrészt ha evidenciának vesszük nemzeti literatúránk egyetemességét, akkor lehet-e értelme irodalmi regionalitásról beszélni, illetve – másrészt –, ha meg is engedjük, hogy *van* erdélyi, felvidéki stb. magyar irodalom, attól még előfordulhat, hogy ennek ellenére kárpátaljai *nincsen*, hiszen e régió esetében alig-alig beszélhetünk történetiségükben felmutatható folyamatokról vagy szerves irodalmi életről. S ha még ezen kétségeken túl is tesszük magunkat, akkor is roppant gondban lehetnénk, amikor a "kárpátaljaiság" kritériumait igyekeznénk megnevezni.

Mindezekre a bevezető mondatokra azért volt szükség, mert az írásom alcímében szereplő jelző egyszerre pontos és pontatlan: hol állandó lakhelyet jelöl, hol elhagyott szülőföldet; hol a benyomások forrásvidékét, hol a cipőről lerugdosott sarat; hol elfogadott adottságot, hol megtagadott örökséget; hol a kollektív tudatalatti süppedékes talaját, hol elrugaszkodásra alkalmas dobbantót; hol teljesen mellékes körülményt, hol meg tiltakozásra is okot adó "diszkriminációt". Így hát, amikor a négy elsőkötetest kárpátaljainak neveztem, bizonyosságot és kételyt egyszerre ébresztettem a tekintetben, vajon szűkíti-e avagy tágítja a költői teljesítmény megítélhetőségét bármilyen földrajzi körülmény.

Ugyanis e négy fiatal költő gyakorlatilag mindennel szakított, amit az elmúlt évtizedekben a kárpátaljai magyar irodalom ismérvének gondolhattunk. Mi sem áll távolabb tőlük, mint a "kisebbségi szerepvállalás", a nyelvművelő, nemzetmentő, identitás-formáló szándék, nem "sorsszerűek"; nincs ún. "tájélményük". Költői magatartásuk a Kárpátalján megszokottól (elvárttól?) gyökeresen eltérő tartalmi és formai jegyekben demonstrálódik, még ám oly intenzitással, hogy e tekintetben – tetézve a fentebb vázolt fogalmi tisztázatlanságot – akár *nem kárpátaljai jellegű* kárpátaljai költőknek is nevezhetnénk őket.

*

Cséka György 1994-es kötetét2 méltán nevezhetjük az első (és mindmáig egyetlen) avantgárd verseskönyvnek Kárpátalján. A műfaj hagyományaihoz híven, az ebben szereplő írások rendező elve – egyikük címét idézve – egyfajta "kihagyásos szerkezet" következetes alkalmazása. Így jönnek létre a "könnyű lágy struktúrák", főleg ismétlésekre és variációkra épülő olyan szövegek, amelyek leginkább szokatlan asszociációikkal és belső ritmusukkal ragadják meg az olvasót. A tudatosan, mondhatni "nagy műgonddal" megrongált grammatikai szerkezetek révén jut ahhoz a poétikai eszközhöz, amely alkalmasnak tűnik arra, hogy világunk fonákságait, a lét abszurditását, a világ kuszaságába vagy a "semmibe" belevesző individuum kiszolgáltatottságát megragadhassa.

sárga érzés szorítja a nyelvet a bőröm felé
látja onnan a fiókok kilógó beleiben csavarogni
a lenyugvó nap orgonái bogarai hajkeféi
(Alfonz és Onán)

miért ugat? de miért ugat?
hatalma az ész a szenvedély a szerkesztés
nagykabátban hogy leélte életét és túl mindenen
és semmilyen és sehogyan de beleállva a semmibe
(FAM)

Cséka Györgyöt azonban talán nem is annyira maga a lét és annak milyensége érdekli, hanem ennek kifejezhetősége (vagy kifejezhetetlensége), vagyis az, hogy miként tehetők "spontán" szöveggé a felismeréseinkben rögzülő töredezett léthelyzetek, létérzések. Több írása *éppen erről* a vizsgálódásról és megvalósítási szándékról szól, arról, hogyan "jönnek" vagy nem "jönnek" a szavak, és az előre kialakult-kialakított struktúrák hogyan töltődnek fel jelentéssel "egyfajta elengedettség" állapotában. Az alkotás folyamatának tudatosulása és ezen tudatos folyamat automatikussá, spontánná tétele, továbbá pedig az egész folyamat lelepleződése (ez roppant fontos motívum!) képezi a kötetben található Cséka-versek nagy, izgalmas kísérletét, egyben talán lényegét és újító hozadékát is irodalmunkban:

félelem hogy nem "jönnek" a szavak
páni félelem hogy a szavak nem "jönnek"
a világ nem "jön"

semmi sem "jön".
mint kő
szájában halál.
(nem mondom)

írom vers ahogy
möbijusz szalag
tekeredik
körré (közé) fonván
ami.
(ellen/pontok)

írni számomra egyfajta elengedettség laza
szempont
.....
ez menni fog is csak ez fog menni
önmagam kicselezése meg amit akarhatnék írni. máris nemaz.
(a gépelés és tovább)
ugyanazok a variációk ugyanarra a témára
ugyanarra a helyzetre ugyanarra az életre ugyanarra a szövegre
ugyanarra amerre a szökőár az áradás
(FAM)

...folytatni nem tudja
már még leütöget egykét szót aztán
kiveszi a papírt lezárja az írógépet
(ilyenkor függőben marad)

Ez az önleleplező, a roncsolt formákat tudatosan alkalmazó és látszólag akaratlanul, véletlenül képződő szövegekkel operáló, a lét esetlegességét és abszurditását megragadni igyekvő költői attitűd Cséka fellépése előtt ismeretlen volt a kárpátaljai magyar irodalomban.

(Tegyük hozzá, hogy első kötete megjelenése óta, az utóbbi három év írásaiban – ezek folyóiratokban, főleg a *Pánsíp*ban láttak napvilágot – újabb kísérleteket figyelhetünk meg. Először is továbbvitte, továbbfejlesztette az első kötetében dominánsnak még nem mondható, de már felfedezhető *komoly játékot*, amelynek során a banalitásokban, a mindennapi "semmiségekben" rejtező groteszk motívumokat igyekszik tettenérni (az ún. nagyapa- és nagymama-versek), másrészt a "garantáltan klasszikus megoldások"-nak nevezett opuszokban a hagyományos formákat (rímrendszer, strófaszerkezet) próbálja félrevitt, rontott, csúsztatott "igazi" szövegekkel megtölteni: mintha egy-egy "valódi" költeményt kezdenénk olvasni, aztán valódisága elcsúszik, frázisossága lelepleződik, s az egész nagy, szent Költészet mintha önnön ellentétébe fordulna, eltévelyítve, kétségbe ejtve az olvasót, aki immáron nem lehet biztos abban, akkor jár-e jobban, ha kívülreked ezen a fonák világon, avagy akkor, ha hagyja magát becsalogatni a Cséka-versek különös labirintusába, ahol az "érthetetlenség" Minotauruszától csupán valami modern, ezredvégiségétől meghatározott Ariadné fonala mentheti meg.)

*

Teljesen más alkotói magatartás jellemzi *Pócs István*t. 1995-ös első kötetére3 a posztmodern hangütés jellemző. Ám az ezzel együtt járó, tipikusnak mondható kellékek (rezignáció; cinizmus; pózok és manírok hangsúlyossá válása; "laza" trágárkodás és "direkt" erotika; a nagyvárosi szubkultúra beszüremkedése stb.) sajátosan keverednek egyfajta gyermeki naivitással, kései kamasz-romantikával. Pócsból minden posztmodern nyegleség, kiábrándultság és pimasz szókimondás ellenére ki-kibukik a "komoly", "őszinte" költő, a világ dolgain, a természet szépségén és a civilizáció rútságán, életen-halálon, szerelem-vesztésen megrendülő érző lélek, akinek ambíciója van arra, hogy rímeket találjon, hogy hasonlatokat és metaforákat alkosson, s hogy verse – amaz elavult hagyományos értelemben – szóljon valamiről. Erőssége a pontos építkezés, szereti a lezárt kompozíciókat: legtöbbször (természeti) külső képpel nyit (*Szállnak a varjak; Száraz kórók közt zuhog a szél; Égnek a máglyák, Hajnal van; Áradás; Pirkad; S felöltözik lassan a város stb;*), ebből bontja ki, ehhez csatlakoztatja, vagy ezzel ellentételezi a külső-belső történések "törzsszövegét"; gondosan előkészíti a lezárást, és pontosan, kiszámítottan teszi helyükre az utolsó szavakat.

Lankad lassan a város.
A stricik ágybabújnak.
Megadom neked a régit.
Meghagyom magamnak az újat.

Ülök szótlanul.
Kiket még nem karoltam,
eszembe jutnak.
Mondok neked régi verset.
Hagyom nekik az újat.
(Reggeli...)

Miközben tobzódik a szexualitásban és meg-meghökkent "szentségtelenségével" (*már megint maszturbál az Isten; a polcról egyenesen a farkamra esett a Biblia; fagylaltgombócokból mintázni faszt szűz lányoknak stb.*), aközben mégis el-elérzékenyül:

A mozdulat ugyanaz mindig.
Fogom a tollat,
mint ujjadat.
Mintha remegne a kezem a melleden
– írom a szavakat.
Nem bírom befejezni.
Várok, amíg felöltözöl.
És elindulsz utadon.
(Befejezetlen vers)

Valentin-napkor
a patkányoknak adok

valami lopott
szépet.
(Lopott elégia)

A Duna szagát,
akár illatodat,
most már nekik hagyom.
– Lesz még másik alkalom.
(Marienak)

Álljunk ki, kedves,
kéz a kézben,
pucéran az utcasarokra,
s ne hagyjuk magunkat
másodszor is
kiűzetni
a Paradicsomból.
(Állj ki az utcasarokra!)

Saját kiábrándultságától meghatódva filozófiai mélységekbe ritkán tud leereszkedni, ám pontos megfigyelései, képi látásmódja, meg-meghökkentő őszintesége, verseinek egységes stílusa és magas hangulati értéke méltán tette kötetét – főleg a fiatalok, a diákifjúság körében – népszerűvé. Egyszersmind hozzájárult ahhoz a modernizációs, megújító folyamathoz, amelyen minden bizonnyal át kellett esnie régiónk irodalmának.

(Könyve publikálása óta Pócs költőként csupán néhány folyóirat-publikációval jelentkezett; ezekben – egyelőre – nem sok jelét látni a továbbfejlődésnek, az alkotói elmélyülésnek; úgy tűnik, már "mindent megírt", ami életérzéséből, világlátásból alkalmas volt arra, hogy poézissé szublimálja.)

*

Jobb híján alighanem posztmodernnek kell neveznünk *Lengyel Tamás* költészetét is, azonnal leszögezve hogy esetében az ezen gyűjtőfogalomra jellemző jegyek közül nem annyira a tartalmiakat, hanem inkább a formaiakat, stílusbélieket kell kiemelnünk: a nyelvi leleményességet, a szójátékot, poénokra épülő humort és iróniát, a kicsavart idézeteket, a "jópofaságot". Ugyanakkor 1998-as első kötetében4 észre kell vennünk bizonyos avantgárdos beütéseket is: kísérletező hajlamot, nyelvroncsolást, képversekre emlékeztető tipográfiai megoldásokat, illetve egy tipikusan avantgárd "akciót", amely *Kárpátaljai mondat* címen szalagként fut végig a kötet lapjainak tetején.

Lengyel pontosan arra vállalkozik, amire egy ilyen költészettel vállalkozhat: fintorokat, fricskákat, gegeket halmoz egymásra, révükön igyekszik különböző élethelyzetek komikumát bemutatni. Kitűnően ért a "komoly dolgok" leleplezéséhez, visszásságuk bemutatásához. Érzéke van a fekete humorhoz, szereti a torz, groteszk képeket, és nincs számára szent téma, kíméletlenül karikíroz és parodizál nevetségessé bármilyen fétist és tabut:

anyám nyelve
nyelvem anyja
anyanyelvem anyja
anyám nyelve anyja
nagyanyám
ki st(p)richelni küldted az utcára
azt a kis kurva szót
(Kárpátaljáról így globalice részemről első ízben)

Itt (sem) nyugszik
Lengyel Tamás
(1971-)
fél fogadás
0-tól 24-ig

Rögtön jövök

addig bátran feküdj itt végig
(Morbid)

Nosza, Uram, mutasd meg jóságod
mutasd meg túlvilági rangod
nevelj hollót, s ha csőre immár éles
ne takard el védtelen szemem
hadd tudjam meg végre mik ezek a hangok
mély tisztelettel szolgád: Everymen.
(Jóga)

légy önmagad
hisz Sartre ágyán fekszünk
szerelmünk reggelre elrohad

(Sartre ágya)

mint egy toroklövés utáni csend.
nem fáj, nem éget készakarva,
mégis nyomaszt, mégis olyan,
mintha a halál a lelkembe szarna.
(kiállítás)

Talán nem tévedünk nagyot, ha úgy véljük, ez a stílus, a "költői burleszk" és a szándékos ordináréság váltogatása-elegyítése alkalmatlan áttételesebb összefüggések, bonyolultabb tudattartamok megjelenítésére. Ám mára valószínűleg idejét múltnak tekinthető az a kérdés, hogy feltétlenül "mélynek", "metafizikusnak", "magasizzásúnak" kell-e lennie minden lírai megnyilvánulásnak, avagy megengedhető az effajta "lazaság". Nos, az irodalom kárpátaljai fogyasztóinak – többek között Lengyel Tamás kötete okán – mostanában kell először szembesülniük azzal a nézettel, hogy *ez is költészet*, és hogy – mint szerzőnk írja: – "egyszer még a száraz szar is lángra lobban / és büdös-versemből lesz phoenix-madár".

(Erre a metamorfózisra mutatkozik is némi esély: a gyűjtemény néhány újabb keletkezésű darabjában bizonyos hangnem-váltásra figyelhetünk fel. *A Meditatív szenvelgés, A 3. vágányra beállt a csend, a hangtalan és főleg a füstbe ment, teremt* című opuszokban egy sokkal természetesebb intonáció érhető tetten; az elhagyott poénok helyére beszivárogni látszik az élmény, és mintha a versek felületén összetorlódó szavak-mondatok posztmodern maszkja mögött már megmutatkozna egy igazibb, grimaszait lassan elhagyó költő arca – a művészibb vonások miatti enyhe szégyenpírral.)

*

Nem idegen sem a nyelvi leleményességre épülő szójáték-vers, sem a "blődli", sem az obszcenitás *Bagu László*tól sem, ám 1998-as első kötetét5 a komikum, az irónia vagy az itt-ott öncélúnak tűnő "néven nevezés" ("körbevesz végtelen fehérfolyásával", "átkozott / kibaszott terület", "keze a faszon / kezem a ravaszon" stb.) mellett/helyett sokkal inkább a létezés misztériumának *komolyan vétele* határozza meg: a születés kényszerét és a halál elkerülhetetlenségét egyszerre elfogadó és tagadó, a megváltásra hasztalan áhítozó és sorsa ellen hiába lázadó magányos ember, az érzelmeiben csalódott, számkivetett, önnön sérülékenységét felpanaszoló férfi jelenik meg előttünk:

Születni muszáj, de hiába
jössz erre a világra
az angyalok városa
nem lesz soha tied
(kaszkád)

a félelem rád nevetve tekint
még úgy hiszed, hogy van feloldozás
de kétség lesz majd éjed és napod
(között és között)

nincs bocsánat, nincs
s a vasárnapot sincs, aki megérje
(Joe)

Halottak vagyunk.
Kitaszítottak az élők.
Így kell most már élnünk.
Arcunk halotti maszk.
(Furor mortem)

A kötet címében is szereplő központi motívum, *a halál* a versek jelentős részének alanya és tárgya, tartalma és témája, miközben megjelenítése oly erőteljes, hogy szinte "megcsinálja" a verseket: szervező, gócosító fogalommá válik, amely – mint fekete lyuk a kozmosz anyagát – magához vonzza és beszippantja a más fogalmi pályáról induló "költői objektumokat". A Bagu-versek illúziótlan világában nem az isten és nem a szeretet, nem a hatalom és nem a költői én, nem az értelem és nem is a nemiség ül a trónuson, hanem a halál révén megjelenített univerzális hiány, az abszolutizált Nincs.

A költő hiány-élménye oly erős, hogy ennek érvénye alá rendeli más természetű impresszióinak többségét, sőt, magát az alkotói folyamatot is:

A vers elkezdődik
mert valaki hiányzik

folytatódik
(még mindig hiányzik)

a vers befejeződik
és soha nem hiányzott jobban
(travex)

Ebből a rövidre zárt, verscímmel élve: "a hiányanyag koncentrálódása" révén önnön abszurditásába zuhanó világból nem adódik kiút, menekvés; a hiány, a nemlét, a nincs (és metaforája, a halál) abszulútumként történő értelmezése voltaképp lehetetlenné tesz bármiféle folytatást, továbblépést:

miért is tenne úgy, mintha
folytatása lenne valaminek, ami nincs
csak a kezdet van és csak a vég
(20th Century Fucks)

E konklúzió úgy is értelmezhető, hogy Bagu látókörében a létezés misztériuma a születést beteljesítő halál fölfoghatatlanságává, s az ennek átéléséből származó döbbenetté redukálódik. Szűk költői világ, gondolhatnánk, ha nem lenne módunk megfigyelni, amint az értelmi-logikai szinten tudatosult gravitációs csapdát minduntalan szétfeszíti egy "egészségesebb" művészi ösztönösség, a világ dolgait maguk közvetlenségében, képiségében megragadó intuíció. Talán nem tévedek, ha úgy gondolom, hogy *éppen ez*: a gondolati és érzelmi erővonalak ellenirányúságából adódó feszültség képezi a Bagu-versek legfőbb költői erejét.

Tegyük még hozzá, hogy az itt vázolt ellentmondásosság: a reménytelenséget, kiúttalanságot megrendüléssel felismerő tudat, és az ettől szinte függetlenül működő "ráérzések" végül is feloldódnak vagy legalábbis feloldódni látszanak a versek nyelvi szerkesztettségében, költői megformáltságában. Szerzőnk ugyanis – és erről eddig még nem beszéltünk – roppant igényességgel alkotja meg sorait, mondatait. Szóválasztásában egyformán mérlegeli a szintagmák jelentését és érzelmi töltetét. Szövegeiben a grammatikai egységek a roppant pontos és körültekintéssel megválasztott (ám ennek ellenére – vagy éppen ezért – természetesnek tűnő) elhelyezkedésük révén pótlólagos helyi értékkel gazdagodnak.

Az eddig elmondottaknak jellemző illusztrációja a zárásul idézendő vers, amelyben együtt találjuk a teljes példatárat: a vágyak kielégíthetetlenségét; a halál megidézésével felpanaszolt, hiánnyal teljes árvaságot; a megértett, döbbenettel tudomásul vett reménytelenségben ellenpontként megjelenő ösztön-képeket (hóval bevert ablak, a méz fanyar illata); illetve mindezeknek egységbe foglalását a pontosan, igényesen felépített, lezárt szerkezetben. Íme:

ott és ahol nem
és mindenütt
vágyik, mert vágyik
utána
ha legalább
meg tudná magyarázni
ő miért nem öl
ő miért árva

hóval bevert ablakain
hiánnyal áttört versek néznek
valaki párbajra hív
valami szíven üt
(fanyar illata a méznek?)
a költő vére felfakad
ott s ahol nem
és mindenütt
(Zontagh)

Intellektualizmusa, műgondja, egyszerre tudatos és ösztönös természetű versépítése, a dolgok közvetlenségét képiségükben megragadó, ám jellegüket metafizikusan értelmező költői magatartása nem teljesen új jelenség Kárpátalja magyar irodalmában. Hasonló elmélyültséget tapasztalhattunk Finta Évánál és Fodor Gézánál. Bagu László hagyományokból is bőven táplálkozó, de alapvetően mégis modern költészetének nóvuma a mindenféle cizelláltságot mellőző nyerseségben, közvetlen (és nem átlényegített, nem "irodalmiasított") élményszerűségében ragadható meg, illetve abban a természetességben (és nem kimódoltságban), amellyel költészetébe emeli akár a hétköznapiságot, akár a trágárságokat, akár az érzelmi túlfűtöttséget vagy a tudományos elméleteket. Ez mindenképpen szokatlan és meglepő régiónk irodalmában – épp ezért figyelmünkre fokozottan érdemes.

(És ha már az eddigi három költő jellemzése után tettem egy-egy zárójeles megjegyzést, álljon itt is valami utólagos észrevétel. Feltűnő, hogy a Bagu-versek jelentős részében találhatunk idegen – legtöbbször angol – neveket, kifejezéseket, amelyek hol eredeti, hol torzított, hol fonetikusan átírt alakjukban fordulnak elő. Hogy csak néhányukat idézzük: *Death, Jeremy, soundtrack, Terra, Jonathan, take me home, Alcatraz, Enola Gay, Mr. Stone, Beast Side Story, Múvi, Jane, Blitzkrieg, Billy, hollywoodi, Alice, 20th Century Fucks, Walker, Los, Buick, 10. Avenue, winchester, Joe, Eastwood, mr. black, Loszandzselesz kolling, clown, Duplavé Sztón, goto, Networks, chase, nairob*i. Ezek a nevek-fogalmak – helyszínrajzokkal, cselekményrészletekkel együtt – tagadhatatlanul valami "tiszta Ameriká"-t idéznek elénk, olykor mintha egy hollywoodi akció- vagy western-film közepébe, máskor egy filmgyári forgatás helyszínére cseppennénk. Nehéz eldönteni, hogy az álomgyári rekvizitumok ilyen sűrű és hangsúlyos alkalmazása egyfajta elidegenítő, saját valóságunktól távolságot tartó posztmodern költői magatartásnak a következménye-e, avagy ama hazuggá egyszerűsített, a Jó és Rossz bipoláris viszonyává sematizált világot kívánja-e a mélyebb összefüggések bemutatásával leleplezni, illetve – és talán ez a valószínűbb – mindezt csupán stiláris fogásnak kell tekintenünk. Bárhogy is, az elburjánzó "loszandzseleszizmusok" inkább rontják, semmint javítják a versekben rejlő bölcseleti tartalmak felszínre törésének esélyét.)

*

Négy költő, négy magatartás, négy külön világ. Négy egyéni kísérlet a kárpátaljai magyar irodalom megújítására, spektrumának kiszélesítésére.

Hatásról, kisugárzásról, meghatározó jellegről mindenképpen korai lenne beszélni, ám annyi bizonyos, hogy e négy huszonéves költő alkotói produktumával szembesülnie kell nem csupán az olvasónak, hanem a náluk életkori és felfogásbéli szempontból is idősebb íróknak. Emellett eredményeik kölcsönösen újra és újra megmérettetnek "egymásuk" ítéletében; ezen túl pedig – reméljük, lesz ilyen – a következő nemzedékek számára négyük első kötete megkerülhetetlen tanulságul szolgálhat.

---

1 Ennek egyes jelenségeivel foglalkoztam a Forrás 1997./5. és 1998./4. számában közölt tanulmányaimban
2 (cséka györgy) klondájk: egymillió fallikus csillogás. Galéria-Ecriture, Ungvár-Budapest, 1994.

3 Pócs István: Álarcosbál, UngBereg Alapítvány-Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1995.
4 Lengyel Tamás: S. K. arabeus, Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 1998.
5 Bagu László: halálcsináló, Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, Budapest-Beregszász, 1998.

P.S. A tanulmány keletkezése és megjelenése közötti időben a négy fiatal költő szerkesztői csapattá állt össze: erőfeszítésüknek köszönhetően született meg a *Véletlen Balett* c. új folyóirat, kárpátaljai és budapesti megjelenéssel, tartalmában kisebb részt a tárgyalt régióban, nagyobb részt Magyarországon született művekkel. A tetszetős kivitelű és imponálóan nívós írásokat keretbe foglaló első szám (1999/1), talán kicsit a meghökkentő keménységű bevezető szövegnek is köszönhetően ("Kárpátalján nem nagyon van irodalom. Egyrészt, mert 95%-a olvashatatlanul rossz. Másrészt, ha akadna is olvasható rész, senki nem olvassa...") méltán keltette fel az olvasók és a szakma érdeklődését – egyben meg is osztotta a véleményeket. Nem véletlenül: az új folyóirat mintha megtestesítője, inkarnációja lenne irodalmunk legalapvetőbb, e tanulmány elején is említett problémájának: *van-e* kárpátaljai magyar irodalom, illetve ha van, akkor vajon *milyen* és vajon eléggé *szalonképes-e* ahhoz, hogy a nagyobb egységbe integrálódjon; ha pedig *nincs* (vagy mint a szerkesztői négyes állítja: reménytelenül rossz), akkor a helyén ásítozó szellemi vákuum feltölthető-e "hozott anyag"-gal. Talán nem túlzás azt állítani, az adódó ellentmondások az új orgánum erőterében sem mutatnak hajlandóságot a feloldódásra, s irodalmunk paradoxiális helyzete az új generáció felléptével az eddiginél is nyilvánvalóbbá vált.